Utsjoen kunta
PI 41
99981 Utsjoki
kunnanvirasto@utsjoki.fi

LAUSUNTO

26.2.2024

Talousvaliokunta Eduskunta
TaV@eduskunta.fi

Utsjoen kunnan kirjallinen asiantuntijalausunto: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta

viite: Eduskunnan talousvaliokunnan asiantuntijalausuntopyyntö
HE 100/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta

Lausunnossa otetaan kantaa elinkeinon harjoittamisen ja yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoitetta koskevaan sääntelyyn.

Utsjoen kunta on Suomen pohjoisin kunta, jonka väestöstä merkittävän osan muodostaa saamelaisväestö. Kunnassa saamen kielen käyttäminen ja saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittaminen kuuluu oleellisena osana asukkaiden arkeen, vaikka Tenojoen lohen kalastuskielto on merkittävästi vaikeuttanut yhden erittäin tärkeän perinteisen elinkeinon harjoittamista. Utsjoen kunta on antanut lausunnon saamelaiskäräjälain muutoksesta valmistellun toimikunnan mietintöön 5.8.2021 sekä asiantuntijalausunnon eduskunnan perustuslakivaliokunnalle 16.1.2023.

Pääosin voidaan todeta, että Utsjoen kunnan kanta lakiesitykseen on pysynyt pääosin samana kuin aikaisemmilla lausuntokierroksilla. Utsjoen kunta pitää edelleen erittäin tärkeänä tarvetta uudistaa saamelaiskäräjälakia vastaamaan paremmin nykypäivää. Pykälien 9, 9a ja 9b osalta Utsjoen kunta lausuu seuraavasti:

Nyt lausunnolla olevassa lakiehdotuksessa esitetään lain nykyistä säännöstä muutettavaksi siten, että viranomaisten ja saamelaiskäräjien välistä yhteistyötä painotettaisiin aiempaa enemmän. Neuvottelu- ja yhteistoimintavelvoitetta koskevaan 9 §:ään liittyisi läheisesti uusi 9a § saamelaisten oikeuksien huomioon ottamisesta viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien toiminnassa sekä uusi 9b § neuvottelu- ja yhteistoiminnassa noudatettavasta menettelystä.

Erityisenä nostona todetaan, että neuvotteluvelvollisuus koskisi paitsi nykyiseen tapaan kaikkia viranomaisia myös muita hallintotehtäviä hoitavia. Ministeriöiden ja valtion keskushallinnon muiden viranomaisten lisäksi neuvotteluvelvollisia olisivat siten myös valtion

alue- ja paikallishallintoviranomaiset, samoin kuin kaikki kunnalliset viranomaiset sekä sellaiset muut toimijat, joille on lailla tai sen nojalla osoitettu julkisia hallintotehtäviä hoidettavaksi. Myös hyvinvointialueet ovat näin ollen yhteistoimintavelvoitteen piirissä.

Utsjoen kunta on edelleen sitä mieltä, että kunnallinen itsehallinto ja itsemääräämisoikeus eivät saa vaarantua neuvotteluvelvoitteen takia. Utsjoen kunnalla on ollut ja on edelleen erittäin hyvät suhteet Saamelaiskäräjiin esimerkiksi sivistystoimialalla, ja neuvottelut ovat olleet vuorovaikutteisia ja toisiaan tukevia sekä yhteisiä intressejä eteenpäin vieviä. Myös elinvoimaan liittyvissä hankkeissa Saamelaiskäräjiä on osallistettu pyytämällä heitä nimeämään ohjausryhmiin jäseniään.

Utsjoen kunta ymmärtää Saamelaiskäräjien tärkeän rooliin saamelaisen alkuperäiskansan kollektiivisten etujen valvojana ja tukee Saamelaiskäräjien roolin vahventamista, mutta pyytää samalla selvennystä lakiehdotuksessa olevaan määritelmään neuvotteluvelvoitteen syntymiselle silloin, kun päätöksillä voidaan katsoa olevan erityinen merkitys saamelaisille.

Utsjoen kunnan elinvoimaisuuden kannalta on olennaista, että yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoitteen tiukentuminen ei saa olla este kunnan kehittymiselle. Utsjoen kunta pitää erittäin tärkeänä, että kunta otetaan mukaan myös muiden toimijoiden kanssa käytäviin neuvotteluihin, joissa keskustellaan Saamelaiskäräjien kanssa Utsjoen kunnan alueella tapahtuvista asioista. On tärkeää, että uudistuksessa huomioidaan myös saamelaisten kotiseutualueen paikalliset erot ja tarpeet esimerkiksi kuntien elinvoiman kehittämisessä. Utsjoella saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamisoikeus ja matkailu ovat pitkään muodostaneet keskeisen osan kunnan elinvoimasta. Tenon lohenkalastuskiellon myötä Utsjoen kunnan elinvoima- ja saamelaisten elinkeinollisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutuminen ovat vaarassa ja jokisaamelainen kulttuuri on erittäin uhanalaisessa asemassa. Saamelaiskäräjälain 9 §:n uudistukset vaikuttavat toivottavasti tavalla, joka lisää saamelaisten oikeuksien huomioon ottamista ja viranomaisten yhteistoimintaa esimerkiksi saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamisedellytysten turvaamiseksi ja eri intressien yhteensovittamiseksi. Lain tultua voimaan on tärkeää, että muodostetaan toimivia käytäntöjä, esimerkiksi verkostoja valmisteluun, jotta ei synny päällekkäisiä prosesseja kuulemiseen ja neuvotteluihin saamelaisia koskevissa tai heihin vaikuttavissa hankkeissa.

Vaikka kaavailtujen muutosten on toivottu vähentävän neuvottelujen määrää käytännössä, niin samalla hallituksen esityksessä on tunnistettu yhteistoimintavelvoitteen lisäävän hallinnollista ja taloudellista taakkaa eri viranomaisissa (s. 65). Utsjoen kunnan erityislaatuinen tilanne saamelaisenemmistöisenä kuntana on tärkeää ottaa huomioon esityksen taloudellisia vaikutuksia arvioitaessa. Utsjoen kunnan strategiassa saamen kielen, kulttuurin, saamenkielisen opetuksen kehittyminen sekä saamelaisten perinteisten elinkeinojen tukeminen muuttuvassa ympäristössä on otettu kunnassa kestävän kehityksen tavoitteiksi. Vaikka Utsjoen kunta ottaa huomioon ja toteuttaa toimialoillaan saamelaisten oikeuksia lainsäädännön edellyttämällä ja mahdollistamalla tavalla, uudistus lisää tarvetta arvioida ehdotetun säännöksen mukaisesti aiottujen toimien vaikutuksia ja sitä kautta ”erityistä merkitystä” kynnyksen ylittymistä. Lisäksi arvioinnin päätteeksi voidaan käynnistää ja toteuttaa neuvottelut ja yhteistoiminta. Uudistus lisää kunnan hallinnollista taakkaa ja edellyttää siksi resursseja. Utsjoen kunta pyytääkin säädösvalmistelun yhteydessä selvittämään, miten taakan lisääntyminen ja resurssien tarve voitaisiin kompensoida, voisiko olla mahdollista ottaa se huomioon esimerkiksi valtionosuusjärjestelmässä.

Rikoslain 40 luvun 11 §:ään Utsjoen kunnalla ei ole huomautettavaa.

Utsjoella 26.2.2024

Päivi Kontio
Kunnanjohtaja